

POŠTNINA PLAČANA V GOTOVINI.

MENTOR

LETN. 23

1935-36

ŠTEV. 7

Vsebina 7. številke:

Janko Mlakar, Spomini 145 / France Jesenovec, Stritar v slovenski književnosti od 1866 do 1896. 151 / Fr. Ks., Črna ovratnica 153 / Boris, Med Muro in Rabo 155 / V. Bohinec, Kako oblikujejo zemeljsko površino notranje sile zemlje 156 / Bazilija Pregelj, Stopnice 159 / Janošna, Slutnja 160 / Klimpiada 162 / Obzornik: Nove knjige 165 / Pomenki 166 / Zanke in uganke 168

Uredništvo lista: Prof. dr. Joža Lovrenčič, Ljubljana, Zrinjskega c. 7. — Na uredništvo se pošiljajo vsi rokopisi in dopisi, ki so namenjeni za objavo v listu. — Rokopisi se ne vračajo. — Uprava je v Ljubljani, Miklošičeva cesta 7. — Na upravo se naslavljajo vsa naročila in reklamacije.

Mentor izhaja v Ljubljani med šolskim letom vsakega 1. v mesecu. — Izdaja ga Prosvetna zveza v Ljubljani (odg. Vinko Zor, Ljubljana, Sv. Petra cesta 80.) Urednik prof. dr. Joža Lovrenčič. — Tiska tiskarna Tiskovnega društva v Kranju. Predstavniki tiskarne France Uhernik, Kranj.

Celoletna naročnina za dijake Din 30., za druge in zavode Din 40. Posam. številka Din 4.—. Plačuje se naprej. — Štev. ček. računa pri poštni hranilnici v Ljubljani 14.676. — Naročnina za Italijo: Lit. 10.— za dijake, Lit. 15.— za druge; za Avstrijo: S 4.— za dijake, S 6.— za druge. — Plačuje se po italijanskih, oziroma avstrijskih čekovnih položnicah „Katoliških misijonov“ v Grobljah pri Domžalah. — Naročnina za Ameriko 1 dolar, za vse druge kraje vrednost 4 švic. frankov. — Poverjeniki dobivajo za vsakih 10 plačanih izvodov enajstega zastonj. — Plačati pa morajo vso naročnino z vse naročene izvode pred izidom šeste številke vsakega letnika.

B. KOLB & PREDALIČ

Sportna trgovina - Ljubljana - Kongresni trg 4

Za zimo priporočamo svojo bogato zalogo zimskega sportnega blaga: smučī, palice, stremena, čevlje, maže, volnenega blaga itd.

Za poletje pa naše priznane šatore, kajak čolne in dežne plašče ter vso opremo za lahko atletiko, tenis, turistiko l. t. d.

(Od 1. novembra dalje Kongresni trg številka 4)

SPOMINI

Poglavje brez naslova.

Poglavje brez naslova.

Kadar gre duhovnik na kako drugo župnijo, se navadno poslovi od svojih župljanov v zadnji pridigi. Tako slovo je včasih, zlasti pri mladih neizkušanih kaplanih, jako ganljivo, oziroma solzavo. Tako je na primer neki gospod naredil v svojem poslovilnem govoru celo oporoko. Roke, noge, glavo in druge vidne ude je zapustil podružnicam, vsaki nekaj, srce pa župni cerkvi.

Ko je župnik to zvedel, je pisal svojemu tovarišu, kateremu je bil ta radodarni gospod v pomoč prideljen, nekako takole: „Ne vem, kako boš z novim kaplanom zadovoljen. Vse, kar je od njega kaj vredno, je zapustil nam. S tem pa, kar bo še s seboj prinesel, si najbrž ne bo mogel veliko pomagati.“

Moje slovo iz Postojne je bilo kratko. Zadnjikrat sem pridigoval na podružnici v Stari vasi. Pri sklepu sem jih prosil, naj me ohranijo v dobrem spominu, ter jim v zameno obljubil, da se jih bom tudi jaz rad spominjal. Lahko bi bil pa tudi takole končal: „Nerad sem prišel k vam, rad sem bil pri vas in rad grem od vas.“ Da bi bil še rad ostal v Postojni, nisem mogel reči, ker sem prosil za katehetsko mesto v Ljubljani.

Ko sem se pa v šoli poslavljaj, je bilo vsem hudo, otrokom in meni. Pa smo se kmalu potolažili. Otroci so dobili novega dobrega kateheta, ki so ga prav tako radi imeli kakor mene, če ne še rajši, meni je pa v Ljubljani moja nova skoraj tisočglava družina pomagala, da mi je spomin na postojnsko šolo polagoma obledel.

Tudi od učiteljstva, s katerim sem živel v najlepši slogi, sem se prijateljsko poslovil, in sicer kar doma, v ozki kaplanski sobi. Imeli smo se prav dobro ter smo slovo raztegnili pozno v noč.

Dobro pomnim, da potem nisem mogel dolgo zaspati, ker je v sobi neznansko smrdelo po tobaku. Sicer sem jo takoj po odhodu vasovalcev dobro prezračil, pa ni nič pomagalo. Šele potem, ko se je zdanilo, sem zapazil, odkod tak smrad.

Na nočni omarici poleg postelje sem namreč našel posodico, polno čikov. Najbrž mi jo je postavil pod nos tisti nagajivi Čevc s postaje, ki sem imel z njim toliko opraviti, ko sva hodila iz Planine domov, in sem ga bil povabil na valetu.

Večkrat sem že premišljeval o kadilcih in sem prišel do spoznanja, da so ti ljudje jako brezobzirni. Najprej povalja dim v ustih, potem ti ga pa puhne v obraz ali tudi naravnost v usta, če jih imaš slučajno odprta. To se mu zdi že tako samo ob sebi umevno, da niti „pardon“ ne reče. Ko pride v sobo, je prvo, kar stori, da privleče cigareto na dan ter jo s prijazno opombo „saj dovoliš“ prižge. Še preden „dovoliš“, ti že zasmrdi po tobaku. Kadar v sobi ne kurim, me nič ne moti, če „obisk“ kadi, ker lahko za njim prezračim. Pozimi sem pa že marsikateremu rekel, preden je utegnil cigareto prižgati: „Oprosti, da ne dovolim. Jaz ne kurim zato, da bi za vsakim kadilcem zračil in toploto ven izpušal, mraz pa noter.“

Čudno, če bi vzel na obisku iz žepa zemljo ali klobaso ter jo vtaknil v usta z opombo: „Kajne, saj dovoliš?“ bi marsikdo rekel, da sem prekršil predpise lepega vedenja. Kako težko bi se šele pregrešil zoper „bonton“, če bi iz ust priletela kaka večja ali manjša drobtina bližnjemu v obraz ali celo v usta! Kadilci pa puhajo in puhajo, pa se nič ne pregreše zoper „bonton“, če moramo drugi vdihavati tobakov dim, ki so ga kot neporabnega izgnali iz ust.

Zato nisem na gimnaziji nikdar zameril profesorju Vašku, da so mu kadilci smrdeli, ali v semenišču ravnatelju Kulavici, da jih je po sobah in hodnikih preganjal in učil čike tja nositi, kamor spadajo.

Kakor v Postojni, tako sem tudi na Ledini dobil v učiteljih tovariše, med katerimi sem se čisto dobro počutil. Za šolskega vodjo, kakor smo takrat imenovali „očete“ ljudskih šol, je bil Josip Maier, jako izobražen in dober pedagog ter učiteljstvu zelo blagohoten predstojnik. Hodil je po šolskih hodnikih s počasnimi koraki, nekam dostojanstveno, in še danes hodi tako po ljubljanskih ulicah s svojo častitljivo brado, ko že dolgo vrsto let uživa svojo skromno, a trdo zasluženno pokojnino. Kadar ga srečam, mi večkrat stopi živo pred oči neki dogodek iz službovanja na Ledini.

Včasih sva se sprehajala pred začetkom pouka pred šolo ter se pogovarjala. Priznati moram, da sem se pri teh pogovorih (pri svoji ukaželjnosti, ki sem jo že omenil) veliko naučil. Pa ti pride nekega popoldneva bosonog fantek mimo ter naju boječe pozdravi. Imel je slabo vest, ker je prišel bos v šolo. V tistih časih namreč nadzorniki niso radi videli bosih nog v šoli. V veljavo so prišle šele v svetovni vojni, ko je zmanjkovalo včasih tudi boljšim krogom usnja in čevljev. Vodja je dečka mirno opomnil, naj pride drugič obut v šolo.

Takoj drugo jutro sem pa tudi jaz prišel bos v šolo. Maier me je zasačil prav pred šolskimi vrati in me prav trdo prijel.

„Kako se predrznete priti bos v šolo? In to vi, ki bi morali biti kot katehet svojim učencem zgled v vseh rečeh?“

Nič nisem vedel, kaj naj bi odgovoril. Strt kakor skesan grešnik sem stal pred njim in si nisem upal od samega sramu nikamor pogledati, zlasti še, ker se je krog naju nabrala gosta gruča učencev.

Lahko si mislite, kako sem se oddahnil, ko sem se zbudil in sem videl, da so bile to le sanje.

Pod Maierjem sem služboval samo eno leto. Ko je odšel kot vodja na novo ustanovljeno tretjo mestno šolo, je bil imenovan za vodjo na Ledini Bukovšek. Bil je miren, dober gospod, samo nekoliko preveč natančen, to pa tudi v malenkostih. Njegova specialiteta so bile konference. Ko neko popoldne po dveh dolgih urah seje še ni bilo konec, smo se začeli na stolah nekoliko premikati, kar je Bukovšek sprejel za tiho željo, da bi končali.

Vstal je mirno in rekel: „Ker vidim, da se gospodi mudi od konference, bomo pa jutri po šoli nadaljevali.“

Meni je bilo to jako všeč in sem smatral vso zadevo kot posrečen dovtip. Seveda se nam potem ni nikdar več „mudilo“ od konference.

Na Ledini je imel največji ugled, namreč pri učencih, šolski sluga. To pa zato, ker jih je samo on smel klofutati brez nevarnosti, da bi prišel v kriminal. Preden so se odprla šolska vrata, je nadzoroval fante, ki so se zbirali pred šolo. Stati so morali lepo v vrsti, in kdor ni ubogal, jo je takoj dobil krog ušes. Zato so pa tudi samo slugo onikali.

„Poglej, kdo trka,“ sem rekel neko uro učencu, ki je sedel najbližje vrat. Fant odpre in pravi: „Sluga vas kličejo ven.“

Pri drugi priliki pa odpre v petem razredu fant vrata, pogleda ven in pravi: „Učitelj Frlan...“

Ko sem ga z očmi opomnil, je hitro popravil:

„Gospod učitelj Furlan prosi, da bi malo ven prišli.“

Sluga je onikal, Furlanu je pa komaj „gospoda“ privoščil.

Učitelj Furlan je bil še vedno strah šoloobveznih fantov, kakor takrat, ko sem na Graben hodil v šolo. Imel je izborna disciplino, da je bilo v njegovem razredu prav lahko poučevati. Poznalo se mu je na vsem, da je bil dober vojak in da je imel poleg pripravnice tudi več razredov gimnazije.

Mislím, da se v nobenem stanu ni izobrazba tako dvignila kakor v učiteljskem. V osemnajstem stoletju, pa tudi še pozneje, so bile na deželi pogostokrat združene v eni osebi tri službe, učiteljska, organizatorska in mežnarska. Ta mnogostranska oseba je bila večkrat kak doslužen vojak, ki je znal za silo brati in pisati. Najboljši učni pripomoček je bila palica, katere se je učitelj navadil pri vojakihi v tvorni in trpni obliki. To je bilo pa pogosto tudi edino sredstvo, s katerim je mogel krotiti svoje podložnike.

Pripovedujejo, da je neki deželni knez na potovanju po svoji državi obiskal tudi bližnjo vaško šolo. Ko je vstopil s svojim spremstvom v sobo, se učitelj niti toliko ni zmenil zanj, da bi ga bil spoštljivo pozdravil. Spremstvo je kar otrpnilo od ogorčenosti nad takim nekvalificiranim obnašanjem. Serenissimus je pa milostno pokimal:

„Eh, eh, mož je original. Pustite ga!“

Učitelj je dalje učil, spraševal in s palico delil „nagrade“, kakor bi ne bilo v šoli ne serenissima ne njegovih „zlatooportanih“ dvorjanov. Ko je pa spodil na koncu ure svoj trop domov, se je globoko priklonil deželnemu knezu in rekel: „Serenissime, najponižneje prosim odpuščanja, da nisem vaše prezvišenosti in presvetlosti tako devotno in s takim respektom sprejel, kakor se spodobi našemu najdobrotljivejšemu in presvetlemu deželnemu knezu. Toda, če bi ta svojat, ki jo učim, spoznala, da je še kdo, ki je višji od mene, bi je ne mogel več krotiti.“

Sčasoma so pa zahtevali tudi od podeželskih učiteljev večjo izobrazbo. Vendar jih je bilo v prejšnjem stoletju dosti, ki so študirali samo dve leti na pripravnici. Ti so delovali še na takozvani konkordatni šoli, na kateri je učitelje nadzorovala samo cerkvena oblast v osebi pristojnega dekana. Iz te dobe se nam pripoveduje tole:

V Zakotju, nekje v hribih, je bila enorazrednica, na kateri je poučeval še učitelj iz stare šole. S cerkveno oblastjo je bil popolnoma zadovoljen. In kako tudi ne? Saj je bil tisti dan, ko ga je prišel dekan nadzorovat, skoraj edina svetla točka v njegovem enoličnem življenju. V šolo je prišla takrat vselej vsa pristojna duhovščina, obstoječa iz — dekana in župnika. Najprej je cerkveni pooblaščenec nadzoroval verouk, nato so pa učenci pisali, brali in računali. Ko je bila vsa ta zadeva končana, so šli otroci domov, nadzornik in oba nadzorovana pa v najlepši slogi v župnišče k obedu. Sprli so se šele pozneje, pri taroku, pri katerem je učitelj svojemu nadzorniku rad kontriral, še rajši pa pagata ujel, če ga je mogel. Konec je bil pa navadno tak, da je šolska oblast obrala cerkveno in odšla zadovoljna z nadzorstvom in dobičkom domov.

Žal, da so take in podobne svetle točke izginile z novim šolskim zakonom. Učitelj tam v Zakotju je dobil namesto dekana kar tri „inšpektorje“, krajnega, okrajnega in deželnega. Krajni je bil navaden posestnik, ki se je komaj znal podpisati. Nekega dne ga je ujela huda ura, ko je grabil na travniku poleg šole.

„Ravno prav,“ si misli, „pa pojdem v šolo vedrit in bom obenem nadzoroval učitelja.“

Pa ti pride v šolo v predpasniku in golorok. Grablje postavi v kot k tabli, sede za kateder in nadzorovanje se je pričelo. Končalo se je takoj, kakor hitro je huda ura minila.

Okrajni šolski nadzornik je že nekoliko bolj sitnaril. Sicer je moral priznati, da znajo otroci gladko brati, lepo pisati in dobro računati. Grajal pa je zastarelo metodo, po kateri je učitelj poučeval. Popolnoma pravilno! Saj vendar ne gre za to, če otroci kaj znajo. Najnovejša metoda, to je poglobitno. . .

Pri odhodu je pa še rekel: „Mislim, da vas pride v kratkem tudi gospod deželni šolski nadzornik Močnik nadzorovat. Poskrbite, da bo do takrat šolska soba lepo čedno pobeljena. Saj je že tako črna, da se komaj razloči od šolske table.“

Učitelj si je ta opomin tako k srcu vzel, da je čez nekaj tednov dal otrokom v sredo prosto, sam se je pa spravil nad šolsko sobo.

Bil je prav sredi dela, ko se pojavi na pragu popoten človek v povaljani in zamazani suknji, s starim pokloftanim klobukom na glavi.

„Kaj pa delate?“ vpraša začudeno učitelja.

Ta ga ošine s strupenim pogledom, češ, kaj se ta „vandrovec“ vti-ka vmes, in sikne : „Belim.“

„Jaz sem deželni šolski nadzornik,“ pravi oni s pokloftanim klobukom.

„Kaj, vsak hudič bo že šolski nadzornik!“ se razjezi učitelj in oplazi Močnika s čopičem po obrazu.

Učitelj je prišel potem zaradi „pomanjkanja dolžnega respekta nasproti predpostavljeni šolski oblasti“ v disciplinarno preiskavo, pa je bil popolnoma oproščen. Merodajni gospodje so menili, da bi se bil moral „Landesschulinspektor“ Močnik bolje legitimirati kakor samo s pokloftanim cilindrom in povaljano suknjo.

Navzlic nekoliko pomanjkljivi izobrazbi so bili mnogi učitelji iz stare šole dobri pedagogi, ki so otroke res veliko naučili. Zlasti so marljivo gojili lepomisje. V dekanovi zapuščini v Postojni sem našel nekaj popisanih zvezkov iz vrhpoljske enorazrednice. Kar čudil sem se krasni pisavi. Mislim, da ne trdim preveč, če pravim, da niti na petrazrednici ne dosežejo v lepomisju takih uspehov. Sicer pa otrokom našega časa ni treba, da bi znali lepo pisati, ker si v srednji šoli s pisanjem razlage in prepisovanjem preparacij itak vso pisavo pokvarijo. Ker bodo pa v doglednem času učenci nosili v šolo pisalne stroje na električni pogon, bo pouk v pisanju kmalu izginil. Sploh bodo pa tudi učitelji sčasoma postali nepotrebni, ker bodo vse predmete poučevali po radiju.

Zares zlati časi se obetajo šoli, učiteljem in učencem.

Pripravnica ali preparandija, kakor so jo svoje dni imenovali, je sčasoma dobila štiri letnike. Pri gimnazijcih ni bila posebno v čisljih. Rekli smo ji tudi „refugium peccatorum“, češ, vanjo gredo samo tisti, ki ne morejo v gimnaziji zdelovati. Pri posameznikih je bilo morebiti res tako. Veliko jih je pa šlo po kakih dveh ali več gimnazijah na pripravnico, da so hitreje prišli do kruha, seveda tudi kolikor toliko iz veselja do učiteljskega stanu.

Od meščanskih učiteljev so že v predvojnem času veliko zahtevali. Ravnatelj Macher, ki je bil v izpraševalni komisiji, mi je pri neki priliki rekel: „Ti učitelji pridejo lahko za profesorje na pripravnico naj torej tudi toliko znajo kakor profesorji.“

Kar se tiče bodočih učiteljic, se dobro spominjam, da pred dopol stoletjem niso bile na posebno dobrem glaslu. Ko je moja sestra šla na pripravnico, so se nekateri naši znanci jezili, češ, da bi bilo pametneje, če bi bila šla v „fabrko“ (tobačno) kakor pa na „preparandijo“.

Učiteljice so bile v tistih časih velike reve, zlasti one na kmetih. Težko je bilo za stanovanje, še težje pa za hrano. Tudi niso imele posebnega ugleda ne pri odraslih ne pri otrocih. Zgodilo se je celo, da

so nekje v hribih šolarji, bili so menda ponavljavci (iz ponavljalne šole), svojo učiteljico vrgli iz razreda. Fantje se pač dolgo niso mogli navaditi, da bi jim „baba“ ukazovala.

Na Breznici pod Stolom so imeli samo enorazrednico, na kateri je dolgo vrsto let vladal nadučitelj Ažman. Koncem prejšnjega stoletja so jo razširili v dvorazrednico. Ko so šolarji zvedeli, da jih pride učiteljica učiti, je bil to zanje dogodek.

Nekega dne so se zbrali trije nadebudni paglavci na Muhovčevem vrtu za ulnjakom in se pogovarjali o bližnji prihodnosti. Dr. Muhovec jih je pa neopaženo poslušal. Ta važni razgovor hočem podati zvesto v brezniškem narečju.

„Tina, h komu pa bdeš (pojdeš) v šovo? K šomoštru ali k babi?“

„K babi že ne bdem. Mene baba ne bo komenderova.“

„Jest pa bdem raj k babi. Baba se me ne bo upava tepsti. Joža, kam pa bdeš ti?“

„Jest pa bdem če, se bo manj učiti.“

Sčasoma je pa prišla ženska pripravnica v jako dobro ime, tako da so si dekleta štela v veliko srečo, če so bila vanjo sprejeta. Ker se jih je vedno mnogo zglasilo za sprejem, so lahko izbirali. Tudi mojih učenk z liceja je bilo vsako leto nekaj sprejetih.

Nekega dne me je ob začetku šolskega leta srečal dr. Demšar, takratni katehet na pripravnici. Po svoji navadi se mi je hotel nekoliko polaskati.

„Častitam, častitam, da imaš na liceju tako izvrstna dekleta. Od vas prihajajo vedno najboljša.“

Dr. Demšar je jako prijazen gospod in pove rad vsakemu kaj prijetnega. Seveda, kako misli s svojimi laskavimi besedami, to je pa druga stvar. Pa takrat je mislil resno. Jaz pa tudi.

„Hvala lepa! Me jako veseli, da si z mojimi dekleti zadovoljen. Upoštevati pa moraš, da vi na pripravnici posnemate z vseh šol samo smetano.“

To je bilo seveda pred svetovno vojsko, ko še ni vse drlo v gimnazije.

Dandanes se zahteva od učiteljskih kandidatov obojega spola vedno več. Vpeljali so predmete, o katerih se včasih na pripravnici nikomur niti sanjalo ni.

Sicer pa niso več daleč tisti časi, ko bodo celo od navadnih pestunjev zahtevali malo maturo, izpit iz higijene in tečaj „iz prve pomoči v nevarnosti“, čeprav so pestunje v večji nevarnosti kakor njihovi mali varovanci, kadar jim sede v naročju.

(Dalje.)

STRITAR V SLOVENSKI KNJIŽEVNOSTI

od 1866 do 1896

(6. III. 1836 — 6. III. 1936)

Za Zoisom in Čopom je brez dvoma treba Stritarju priznati v našem književnem mentorstvu prvo mesto. Josip Stritar ni samo vodnik in učitelj, temveč je tudi kot ustvarjalec, pesnik, pisatelj in kritik tako mogočna osebnost, da mu je Prijatelj priznal za razvoj naše književnosti, zlasti pa za današnje njeno stanje enak delež kot velikemu Levstiku (Antologija 64). Stritarjevo ime je bilo na prvih straneh in na najvidnejših mestih slovenskih časnikov, revij in knjig polnih trideset let, od Klasja 1866 do naturalističnega intermezza 1896. Zajemljivo je dejstvo, da je ta dolga doba deljena natančno na dve obdobji po petnajst let. V prvem obdobju vidimo Stritarja kot „centralno“ osebnost vse slovenske književnosti (sedemdeseta leta!), v drugi dobi od začetka Ljubljanskega Zvona do

naturalizma pa Stritar stoji povsem ob strani in se oglasi le, če ta ali oni urednik potrka pri njem in ga poprosi za malenkosten prispevek.

Ta dvojnost Stritarjevega pomena v zgoraj omenjenih tridesetih letih se nam utegne ob prvi misli zdeti nerazumljiva, da namreč mož, ki je pravkar pomenil višek, vse, ni takoj na to skoro nič več upoštevan. Dva pojavi nam pa na mah osvetlita to dejstvo. Levstik in nova realistična doba, ki je nastopila pri nas 1881.

Levstik in Stritar! Dve močni osebnosti, dva temeljna kamna mladostne slovenske literature in še naslednjih dob, dva moža, ki jima slovenska kultura dolguje skoroda enako zahvalo, — pa tako različna po svojem duševnem življenju: prvi mislec, drugi čustvovalec, prvi objektivist, drugi subjektivist, prvi življenjsko zdrav, veder, stvaren, pojoč v duru, drugi neživljenjsko bolan, sentimentalni, idealen, ubran na žalostno lestvico mol-tonov. Kaj čuda potem, če sta ta dva kamna trčila drug ob drugega in da se je pri tem razbil nežnejši, bolehnjejši, skromnejši?

Stritarjev vstop v našo književnost je izredno krepak, kot je krepko, celó epohalno delo, ki je nosilo prvo njegov podpis: **Uvod v Prešernove poezije 1866**. Tako močan je bil ta sunek, da je še Levstika potisnil ob stran in da je ta brez oklevanja priznal Stritarju prvo mesto v estetskem pretršanju književnih del in v njihovem sintetičnem dojemljanju. In odslej je Stritarjeva moč in avtoriteta rasla preko **Kritičnih pisem**, **Mladike**, **Pesmi do viška v Zvonu 1870** in **Dunajskih souetih 1872**. Cela četa mladih akademikov, pesnikov in pisateljev se je vzgajala v njegovem literarnem seminarju na Dunaju in ob njegovih **Pismih** in **Pogovorih**

v listih ter epigonsko ubirala njemu slične svetožalne strune. Stritar je postal „centralna“ postava vsega našega kulturnega življenja.

Levstik je nekaj časa res da ostal pod močnim dojmom Stritarjevega Uvoda iz leta 1866, a ne moremo si misliti, da bi ne bil pri sebi obsodil dejstva, da je Stritar povsem krivično nategnil Prešerna na svoje pesimistično kopito. In res, že v letih najožjega sodelovanja od leta 1868 do 1872 se kažejo močne razpoke v njunem prijateljstvu. Ko pa sta se njuni bivališči 1872 za stalno ločili, je Levstik v Ljubljani razpršil Stritarjeve epigone in začel iz njih in drugih ustvarjati nov rod, ki je izpovedoval čisti realizem in na vsi črti napovedal boj Slovincem tujemu svetožalju in pesimizmu.

V času, ko je Levstik prekinil prav vse stike z „dunajskim samotarjem“, se je ta še enkrat skušal povzpeti na nekdanje vodilno mesto, kar se mu je ob pomoči prijateljev in strašni suši v slovenskem slovstvu res posrečilo: obnovil je Zvon (1876 — 1880). Ta Zvon pa je še jasneje kazal razdor med Stritarjem in Levstikom kot oni 1870, kajti sedaj je celo umetnost vpregel v svoj tolažilni in usmiljenje in sočutje na vse kraje izkazujoči voz, ki pelje skozi to solzno dolino. V tem Zvonu na Dunaju je zahajala romantika, v Ljubljani pa se je na Levstikovih ramah bližal naši književnosti realizem.

In ob koncu 1880 je prišla katastrofa, kamna sta trčila, Stritar se je umaknil, žalosten, strt in — užaljen. Kako ne? Saj so njegovi učenci Levec, Kersnik, Tavčar, Gregorčič odpovedali zvestobo učitelju in prisegli — Levstiku. Nov čas je prišel, Levec, Aškerc, Kersnik, Jurčič, Detela in drugi so ga ustalili v Ljubljanskem Zvonu in ga ohranili tja do nastopa moderne. Stritarja niso sprva niti povabili k listu in prav to je tisto, kar ga je v vsem njegovem življenju najobčutnejše zadelo, kot je prej in bo še poslej zadelo vsakega, ko mu mladi iztrgajo iz rok vodstvo v kulturnem življenju.

Iz stiske so se kasneje še obrnili k njemu, ko jim je usoda ugrabila Jurčiča oncosposobila Levstika, odvedla Gregorčiča. Ponudili so mu solastništvo pri Zvonu (1882) in za kak prispevek so se priporočili. Stritar jim je ustregel, pa kar je napisal, nič jim ni bilo po volji: **preveč jim je bilo že tuje, ni bilo več sodobno, ni ugajalo realističnemu času.**

Pa so se Stritarjevi nasprotniki razbili v radikale in elastikarje. In zopet se je Stritar približal elastikarjem, nasprotnikom radikalnih Levstikovih sinov, saj mu je bila sedanja pot, sloga in kompromisna črta vedno bližja od Levstikove nezlomljive načelnosti. Zato je v teh letih (sredina osemdesetih let!) ostal s svojimi Pogovori ob Zvonu (1885) in z Dunajskimi pismi ob Šukljetovem Ljubljanskem listu.

Prav v sredini osemdesetih let pa je Stritarja zadel nov udarec z desne: njegov „filozofski panteizem“ je obsodil v Slovincu (Dvanajst večerov) in Rimskem Katoliku Anton Mahnič. Starega Stritarja je ta udarec vse drugače zadel kot napadi ob koncu šestdesetih in začetku sedemdesetih let, ki so prihajali z iste strani. Takrat je izpovedal jasno in odločno: „Slovenec liberalen sem, kamenjajte!“, sedaj je pa hitel zatrjevati, da ne uči nič napačnega, nič drugega kot Mahnič, le da je njuna pot različna. Če je vodilna osebnost napredne struje tako mlahavo govorila v svoji obrambi, potem ni čudno, če pri Zvonovcih zastonj iščemo načelnih izjav. V tem so res bili njegovi pravi učenci in ne Levstikovi sinovi! Zato pa je Mahničev ali — ali tem hitreje dosegel razdelitev duhov na Slovenskem.

Ob tridesetletnici Stritarjevega vstopa v slovensko književnost je v nji zavlada **naturalizem** z Govekarjem, Ganglom in mladim Meškom, struja, ki je bila Stritarju še bolj tuja od realistične, struja, ki jo je isti obsojal deset let prej, — toda čudo, sedaj jo sprejme z ugodjem, pač samo iz nasprotja do Levčeve družbe, nad katero se je moral maščevati za leto 1881 . . . Pisati je začel za Mohorjevo družbo in za mladino . . .

Kljub nekaterim slabim črtam, ki so vidna iz Stritarjevega odnosa do posameznih struj v naši književnosti, je vendarle treba posebej poudariti velikansko pozitivno delo njegovo iz dobe od 1866 do 1881, ker nam je ustvaril prvi književni list, vzgojil četo Mladoslovencev in nam poklonil mnogo prav lepih pesmi, povesti in ocen. Zato se ob stoletnici Stritarjevega rojstva klanjamo njegovim manom.

FR. KB. :

ČRNA OVRATNICA

Prvi dan po božičnih počitnicah. Na vogalu gimnazijskega poslopja je stal mlad fant in zrl nekam v daljino. Črne oči so se mu čudno bleščale, na ustnicah mu je ležal nasmeh, o katerem ne moreš uganiti, kaj pomeni: radost, nesrečo ali hrepenenje.

Stal je nepremično kakor kip. Ni se zmenil za sošolce, ki so hiteli mimo njega in ga pozdravljali. Ni se zmenil za poglede, ki so se ustavljali na njegovi premajhni, raztrgani suknji in na umazani srajci z velikim ovratnikom, za katerim je bila pripeta črna ovratnica, že vsa razcefrana, podobna zastavi, ki jo je zmočil dež in raztrgal veter.

Zapihala je ostra burja. Zobje so mu zašklepetali, telo se je streslo; glava mu je klonila. Še enkrat so se zasvetile oči v črnem blesku in se zazrle nekam daleč. Kakor da jim sledi, je storil korak, dva naprej, a v tem hipu se je obrnil, stisnil pesti, razširil črne obrvi in vzkliknil skoraj naglas: „Ne, ne! Nazaj moram!“

Stopil je v šolo. Šel je v razred in tiho sedel na svoj prostor.

„Pozdravljen, Ravnika,“ ga je nagovoril sosed Jelovšek, ki je pravkar prišel. „Kaj pa ti je danes, da se držiš, kot bi ne bil več živ?“ Ravnika ga je pogledal, skušal se je nasmehnuti, pa je bil njegov nasmeh bolj podoben joku ko smehu. Sosed je spoznal, da ga nekaj tare, zato ga je pustil.

Pozvonilo je. Ura se je pričela. —

Spraševanje kakor navadno. Ravnika je bil zamišljen. To je tudi profesor opazil, zato ga je vprašal. Fant pa je proti profesorjevemu pričakovanju izvrstno odgovoril. — Ko je sedel, se je zopet zamislil in med vso profesorjevo razlago zrl nekam skozi okno. Tako je prebil prvo uro.

Drugo uro je bila telovadba. S povešeno glavo je vstopil Ravnika v telovadnico.

Vaje na drogu. Vsak se vzpne na drog in se dvakrat zavrti. Pride vrsta na Ravnikarja. Kdor bi ga opazoval, bi videl, da zbira poslednje moči. Kljub temu pa se je Ravnika počasi, neokretno vzpel na drog. Tedaj pa mu je legla na obraz neka pritajena bolešč; postal je bled ko zid, telo se mu je začelo tresti, roke so se zganile, — padel je na tla. —

„Neroda lena!“ je zadonel hreščec glas. „Se mislite z menoj šaliti?“

Strogi učitelj je stal pred Ravnikarjem. „Bolani je, bolani,“ je završalo med drugimi dijaki, ki so se bili zbrali okrog Ravnikarja. Učitelj pa je stal pred njim in ga ostro meril. Končno je zapičil svoje majhne, krvave oči v njegovo ovratnico. „Oha, ta deček pravi, da je bolani. In veste zakaj? Poglejte njegovo ovratnico. Kako krasna je! Seveda, mož se boji, da se ne bi zmečkala, ker je tako lepo zlikana, zato noče telovaditi in se dela bolnega.“

Zaničljivo je gledal ubogega Ravnikarja, ki je stal pred njim ko grešnik pred Bogom in molčal.

„Osel, kaj stojiš?“ je zopet zahreščalo.

A dijak se ni ganil.

„Osel, ali ne veš, kaj moraš sedaj storiti?“

Ravnikar je molčal.

„Ti Matjašič, zatrobi mu na uho, naj takoj odveže svojo cunjo!“

Matjašič, lepo razvit fant, pa hinavec, kolikor ga je bilo, je smeje stopil bliže in zavpil: „Kravato doli!“

Ravnikar pa je gledal v tla in se ni ganil. V učitelju je vzkipelo.

„Strgaj mu cunjo!“ je zavpil.

Matjašič je prijel slabotnega Ravnikarja za vrat in mu odvezal črno ovratnico. Učitelj pa je odšel, da zapiše upornega Ravnikarja v razrednico.

„Saj to ni kravata, stara cunja je,“ se je zarežal Matjašič in kazal ovratnico tovarišem.

Pa noben izmed njih se ni smejal, ampak so ga vsi gledali z zaničevanjem. Jelovšek pa je jezno zavpil: „Nazaj mu jo daj!“

Matjašič se je zbal jeznih tovarišev in je vrgel ovratnico pred Ravnikarja, ki je stal v kotu in jokal.

Tedaj je pozvonilo. Dijaki so se usuli iz telovadnice. Ravnikar, ki si je še vedno brisal solze, je bil zadnji.

Ko je stopil v razred, ga je prijel tovariš Jelovšek za roko in ga peljal na prostor. Dal mu je kruha, rekoč: „Ne boj se, vse bo še dobro. Če je kaj pravice, naj se tu izkaže!“

Ravnikar ga je pogledal z velikimi črnimi očmi, beseda zahvale mu je hotela iz ust. — —

Tretja ura. Slovenska šolska naloga. Profesor razdeli zvezke in napiše na tablo naslov:

Iz mojega dnevnika.

Še nekaj profesorjevih opomb in opominov in dijaki začno pisati.

Profesorjeve oči, ki opazujejo zdaj tega zdaj onega, se ustavijo končno na Ravnikarju. Dočim so drugi napisali že pol strani, ta še sploh ni začel. Držal je peresnik v roki in nemo zrl skozi okno. Končno se je vendarle zganil in začel pisati. — Ko je imel popisanih kakih sedem vrstic, mu je padla na zvezek debela solza . . .

*

* *

Profesor slovenščine je popravljajal naloge.

„Sami slabi, sami slabi,“ je mrmral. „Pa mi še prepisujejo, ti cigani!“

Prišel je na vrsto Ravnikarjev zvezek. Profesorju se je razširil obraz.

„Aha, to je tisti. Poglejmo, kaj piše!“

22. decembra 19...

Zimsko jutro. Mraz, da vse poka. Ni je sapice, ki bi razgnala jate sivih megla, ki mi zastirajo pogled v daljavo.

Tam v daljavi je lepo. Tam so lepe planine. In tam za planinami je vasica, stisnjena ko čreda plahih ovčk za majhnim hribom. Na tem hribu cerkvica. Blizu cerkve, za hribom siromašna koč. V tej koči žena, ki leži bolna v postelji, sklepa roke in moli za sina...

25. decembra 19...

Božični zvonovi vabijo k polnočnici. To niso več oni zvonovi, katerih glasovi so mi včasih vliвали v srce božjo glorio, to so zvonovi, ki se mi ob njihovem zvonjenju trga srce. Saj so ravno ti zvonovi zvonili pred štirimi dnevi. Zvonili žalostno, žalostno... Po hribu je šel črn sprevod. Spreddaj križ, luč, nato štirje možje... rakev... moja mati... Mati, mati!

Ko je profesor to prebral, so se mu orosile oči. Tiste oči, ki so bile dijakom poosebljena strogost... Bral je naprej.

50. december 19...

Moje srce vzdihuje po materi. Po njej, ki me je tako ljubila, a ji ni bilo dano, da bi me na svojo zadnjo uro pritisnila na svoje srce. Po njej mi je ostal le spomin: črn trak, ki sem ga našel v njeni zapuščini.

7. januar 19...

In danes sem bil radi tega spomina osramočen. Mati, rad trpim. Radi tebe, ki si me ljubila...

*

* *

Drugi dan je bil Ravnikar nenadoma poklican h gospodu ravnatelju. Ko se je vrnil v razred, so bile njegove oči solzne. To niso bile solze žalosti, bile so solze veselja...

BORIS:

MED MURO IN RABO...

Med Muro in Rabo
še rod naš živi,
med Muro in Rabo
slovenska popevka
živó se glasi.

Oj zemlja predraga,
Slovenska krajina,
nič več ni sovraga,
ki tvojega sina
je tlačil ves čas.

Od juga prišli so
k nam bratje predragi
in strli okove,
ki vanje sovragi
vklenili so nas.

Zdaj konec je robstva
med Muro in Rabo,
Bog, zémeljica, čuvaj
v svobodi nad tabo,
dokler svet stoji!

KAKO OBLIKUJEJO ZEMELJSKO POVRŠINO NOTRANJE SILE ZEMLJE

Med silami, ki oblikujejo zemlji lice, razlikujemo vnanje ali eksogene sile, ki imajo svoj izvor izven zemlje, zlasti v Soncu in Luni, pa notranje ali endogene sile, ki delujejo iz zemlje same. Notranje sile povzročajo: a) ognjeniške ali vulkanske pojave, b) tektonske pojave, t. j. izpremembe v gradnji in legi posameznih delov zemeljske skorje, in c) potresne ali seizmične pojave.

Ognjeniški pojavi.

O ognjeniških ali vulkanskih pojavih (vulkanizmu) govorimo pri vseh onih dogajanjih, ki so v zvezi s prodiranjem magme, t. j. žarečih tekočih mas iz zemeljske notranjščine v zemeljsko skorjo. Včasih magma ne prodre do zemeljske površine in skrepeni pod njo; v takih primerih govorimo o **kriptovulkanskih**, t. j. skritih ognjeniških pojavih. Dogaja se tudi, da magma ne pride do površine, da jo pa dosežejo in prebijejo magmatski plini; izhod si izsilijo običajno v rovu, ki je sličen cevi in se razširja na površini v večji ali manjši lijak. V takih lijakih se pozneje nabere voda in nastajajo v njih manjša jezera ali močvirja: taki so na pr. tako zvan **maari** v zahodni Nemčiji (v Eifeli), Nemijsko jezero v Italiji itd.

Za preoblikovanje zemeljske površine pomembnejši pa so pravi **ognjeniški izbruhi** ali erupcije, ki prinašajo na zemeljsko površino magmo samo. Žareče tekoče in plinaste mase prihajajo iz take razpoke v zemeljski skorji ali iz okroglega erupcijskega rova, ki se na koncu razširja v lijasto **ognjeniško žrelo** (krater). Žrelo je skoraj vselej v vrhu gore, ki so jo zgradile iz erupcijskega rova privrele in iz njega izvržene snovi. Take gore imenujemo **ognjenike** ali **vulkane**. V žrelu nastaja mnogokrat manjši **erupcijski stožec**, ki iz njega trajno uhajajo vroči plini ali tudi žareče tekoče gradivo (n. pr. pri Vezuvu, gl. sliko). Velikost ognjeniških žrel je različna. Čim silnejši je bil izbruh, tem večje je žrelo. Največje ognjeniško žrelo je nastalo l. 1912. pri izbruhu vulkana Katmaja (izg. ketmáj) na Alaski, in sicer meri njegov obod 13,4 km njegov premer 4,8, njegova globina do jezera, ki je sedaj na njegovem dnu, 1150 m.

Ognjeniki imajo večinoma stožčasto obliko. Običajno jih delimo v **delujoče** in **ugasle ognjenike**, vendar jih je težko ločiti, ker se je pripetilo že večkrat, da so nenadoma oživel ognjeniki, ki so mirovali že več stoletij. Pa tudi pri trajno delujočih ognjenikih se menjajo dobe mogočnih izbruhov z dobami mirnejšega udejstvovanja ali tudi popolnega mirovanja. Delujočih ognjenikov je danes na zemlji okoli 500.

Razprostranjenost ognjenikov in njih postanek. Ognjeniki lahko nastanejo v vsakem ozemlju, večji del pa so danes v geološko mlajših pokrajinah, kjer so v zemeljski skorji velike razpoke. Ob njih so razporejeni v dolgih vrstah. Tako si sledijo ognjeniki drug drugemu n. pr. ob Indijskem in Tihem oceanu, kjer so pravi venci ognjenikov na Sudanskih otokih, na Filipinih, Japonskih otokih, Kurilih in dalje v loku Alëutov ter ob vsej zahodni obali Severne in Južne Amerike. Tu so povsod tam, kjer pada pobočje kontinentov oziroma otokov strmo k velikim oceanskim globinam, kjer je torej nekdanj prišlo do velikih prelomov v zemeljski skorji. So ognjeniki še drugod, n. pr. v Afriki, na atlantiških otokih in

v Evropi, vendar tu niso tako številni (glavni evropski ognjeniki so: Vezuv, Etna, Stromboli, Thera [Santorin] in Hekla). Nastanek ognjenikov je torej v zvezi z ohlajanjem zemlje, zaradi katerega se zemeljska skorja krči, guba, mestoma lomi in seseda. Zanimivo je dalje, da je večina danes delujočih ognjenikov ob morju; le kakih 20 je bolj daleč v notranjosti kontinentov, toda še ti so večji del tam, kjer so v prejšnjih geoloških dobah bila morja ali velika jezera. Zato je misljenje nekaterih, ki trdijo, da povzročata vulkanične pojave voda, morda upravičeno. Po

Vezuv: erupcijski stožec.

tej hipotezi pronica voda skozi razpoke v zemeljski skorji v globino, dokler ne pride do magme, pa naj bo to središčna magma ali le kako manjše gnezdo žarečih tekočih mas blizu zemeljske površine. Pri dotiku z magmo se izpremeni voda v paro. Magma jo vpija in se pri tem razteguje. Ko je pritisk dovolj velik, si poišče izhoda v smeri najmanjšega odpora, t. j. proti zemeljski površini. Skoraj pri vsakem ognjeniškem izbruhu se privale iz žrela pravi oblaki vodnih par; vendar pa je pripomniti, da je tudi v magmi sami vezana velika množina vode, ki vanjo ni prišla šele po razpokah, temveč je v njej že od nekdaj.

Ognjeniški produkti. Pri ognjeniškem izbruhu pride magma na zemeljsko površino še žareča, na zraku se pa ohladi in skrepeni v lavo, ki je bolj ali manj tekoča. Poznamo lave, ki tečejo skoraj kakor voda in se v njih tvorijo pod pritiskom iz notranjščine ognjeniškega žrela izstopajočih plinov pravi lavometi, ki jih veter razpršuje v kapljice, kakor n. pr. v jezeru lave Halemauvmav na Havajskem otočju; so pa tudi lave, ki so bolj trdne in tako plastične, da se na njih še vidijo progaste črte, ki so jim jih pri izbruhu vtisnile stene erupcijskega rova. **Lahko tekoče lave** imajo toploto kakih 1000° C; tečejo iz žrela hitro, toda mirno in se razlijejo daleč naokoli. Njihov tok dosega hitrost do 30 km na uro. Zemljo pokrijejo s tanko plastjo, ki se hitro ohladi. **Toge lave**, ki so za kakih 100 — 500° C bolj vroče, pa iztekajo med neprestanimi eksplozijami, ker magmatični plini ne morejo tako hitro uhajati kakor pri tanko tekočih lavah; zato so te lave grobe, gobaste pa luknjčaste in spominjajo na žlindro. Tečejo samo po strmih pobočjih, v mogočnih tokih in zelo počasi, saj rabijo za 1 km tudi več ur. Ohlajajo se le polagoma in včasih traja po več desetletij, da njihova masa vsa skrepeni; tako se je n. pr. iz lave pri mehškem ognjeniku Jorullo (izg. horúljo) kadilo še po 35 letih! Lava lahko povzroča veliko razdejanje, uniči kraje, polja in gozdove, toda ko razpade in preperi, je zelo rodovitna, ker vsebuje mnogo svežih hranilnih mineralnih snovi.

Poleg tekoče lave bruhajo ognjeniška žrela tudi **trdno gradivo**. Sestavljajo ga kamenine na dotičnem mestu raztrgane zemeljske skorje, iz erupejskega rova ali žrela odtrgani kosi stare lave in sveža lava, ki jo je vrgel pritisk erupcije v zrak, kjer se je na svoji površini ohladila, tako da pada že skrepnela na tla. Ker daje vrtenje v zraku tem izmečkom čestokrat okroglo obliko, jih imenujemo **ognjeniške bombe**. Običajno imajo velikost človeške glave, včasih pa merijo v premeru do 1 m ali še več. Južnoameriški ognjenik Kotopaxi (izg. kotopáhi) je nekoč vrgel 2000 kg težko ognjeniško bombo 16 km daleč. Manjše izmečke označujemo z italijanskimi izrazi **lapilli** in **rapilli**, še finejši pa je **ognjeniški prah** ali pepel. Vendar je izraz „pepel“ prav za prav neprimeren, ker tu ne gre za kak ostanek gorenja kakor pri navadnem pepelu, temveč le za najfinejše delce razpršene ognjeniške lave. Če se to drobno gradivo, zlasti ognjeniški prah, odlaga in sprime v večjih množinah, govorimo o **ognjeniškem grohu**, ki pokriva mnogokrat vso okolico ognjenika in je zelo rodovit.

Tretja vrsta ognjeniških izmečkov so ogromne množine **vodnih par** in **plinov**, ki se pri izbruhu skupno z ognjeniškimi prahom često dvigajo iz žrela v obliki pinije, kakor je to opazoval in opisal že pri izbruhu Vezuva l. 79. po Kr. Plinij Mlajši. Vodne pare se med izbruhom zgostijo, tako da nastanejo pogosto obnem močni nalivi.

Glede plinov je omeniti, da ne nastopajo le pri velikih, katastrofalnih izbruhih, temveč da se dvigajo trajno iz razpok v ognjeniškem žrelu, v pobočjih ognjenika in v mlajši lavi, pa tudi v sicer že mirujoči ognjeniški pokrajini. Razločujemo: 1) **fumarole**, to so vroči vreli plinov in zlasti vodnih par, ki uhajajo s šumom in pod precejšnjim pritiskom iz razpok in lukenj v zemlji: najlepši primer za to je „Dolina 10.000 hlapov“ v ognjeniški okolici Katmaja v Alaski; 2.) **solfatare**, kjer puhtijo iz zemlje vodne pare z žveplenimi spojinami, tako n. pr. v Solfatari, nedaleč od Pozzuolija na Flegrejskih poljih pri Napoliju; 3.) **mofete**, kjer uhaja iz zemlje skoraj suha in le malo topla ogljikova kislina, kakor n. pr. v Pasji jami (Grotta del cane), nedaleč od prej omenjene Solfatare.

Gejzir v Yelowstovskem parku.

Z ognjeniškimi pojavi so v zvezi tudi topli vreli, zlasti **gejziri**, ki so po svojem delovanju ognjenikom najbližji. Gejziri so topli vreli, ki leže večinoma v plitvi ponvi iz sige, ki jo sami izločajo. V ponvi drži izprva navpičen, a nato več ali manj zavrt rov v globino. Pri mirujočem gejziru je toplota njegove površinske vode pod vreliščem, vendar pa narašča v globino, kjer greje vodo ognjeniška notranjščina. To segrevanje je tako močno, da je voda v spodnjih delih gejzirjevega rova kmalu pregreta, vendar ne more zavreti, ker jo tlači pritisk vodnega stebra v rovu. Šele ko je voda v globini dosegla vrelišče, ki odgovarja pritisku vodnega stebra, se izpremeni v paro in vrže ves sloj vode nad seboj z veliko silo v zrak. Ohlajena voda pade zopet nazaj v rov in se segreva iznova na opisani način, dokler ni godna za ponovni izbruh. Časovni razmak med eksplozijami je pri različnih gejzirih različen. Pri nekaterih traja le nekaj minut, kakor

n. pr. pri „minutnem možu“ v Yellowstovskem narodnem parku v Severni Ameriki (izg. jélostn), kjer se obnavlja nekaj sekund trajajoči, 7 m visok vodomet po $\frac{1}{2}$ do $3\frac{1}{3}$ minutnem odmoru. Drugi gejziri mirujejo dalj časa, tudi po več tednov ali let, zato pa so njihovi izbruhi tem bolj mogočni; trajajo eno uro ali celo še dlje in dosegaajo višino 80 do 100 in 200 m. Gejziri so prav pogosti na Islandu, odkoder izvira tudi njihovo ime, dalje na Novem Zealandu in v Yellowstovskem parku; samo v tem jih je okoli 100. Edini gejzir v kontinentalni Evropi je pri Herlaniju na Češkoslovaškem.

BAZILIJA PREGELJ :

STOPNICE

Stopila sem z mokrotne ulice v toplo vežo. Hitro sem jo prekoračila in skoraj premočno odrinila vrata, ki vodijo k stopnišču. Mehka toplota mi je objela ude in obleko, vso prepojeno z mrzkim hladom megle. Iz navade sem si obrisala na raskavem pregrinjalu čevlje. In zdaj se je začela moja pot, pot, ki jo hodim vsak dan. Nikdar se mi ne zdi dolgočasna in vedno je polna novosti. In ta pot je vzpenjanje po stopnicah tja do četrtega nadstropja.

Varno in lahuo sem položila nogo na prvo stopnico. Le ob straneh vidim, da je iz belega marmorja, ki se zoprno rosi. Krije jo rjavkasta preproga, taka z rdečimi progami ob straneh. In ta preproga, ki je vsa gosposka, se vleče do drugega nadstropja. Tam se končajo te bele marmorne stopnice. Počasi sem stopala po njih. Vsako posebej sem pobožala z nogo in vsaki sem voščila dober večer. A stopnice so molčale. Objestno sem skočila preko dveh in obstala. Gledala sem navzdol po njih in kot dekletce, ki se igra, sem posanjarila. „Kraljica sem, ko se vrača z vrta v svoje sobane. Stopa po marmornih stopnicah preko preprog. Zdaj je obstala in gleda preko njih proti vrtu, kjer je izginil v grmičju kraljevič.“ Zasmejala sem se: „Vse je tako. Marmorne stopnice so in preko njih leži preproga. A tam na bližnji stopnici se bohoti velik črn madež. Gotovo je kdo razbil steklenico olja. Zdi se mi namreč, da je masten. In jaz sem seveda kraljična. A ta kraljična hodi učiti tuje otroke in jim vtepa v glavo nepotrebno učenost.“ Trpko sem udarila z nogami ob stopnice. Te pa so molčale. Potuhnjeno so ležale pod preprogo z mastnim madežem. Zastudile so se mi. Nič lepega ni bilo več v njih.

Prihitela sem v drugo nadstropje. Oddahnila sem se. Tu ni več tistih belih stopnic in tudi preproge ni. Stopnice so le navadne iz cementa, že vse počrnele. Kot da bi stopila iz zatohle sobe na prosto, sem stopala po njih. One pa so zveneale pod mojimi koraki in me pristrčno pozdravljale. Odgovarjala sem jim in pripovedovala o preživetem dnevu. Hvalile so me jasno, čisto. Včasih pa me je katera tudi pokarala — in korak je zadonel globoko. Neka skrb je ležala v zvoku. In tako sem se ustavila na zadnji stopnici v četrtem nadstropju. Obrnila sem se nazaj. „Na svidenje čez eno uro,“ sem voščila. „Veliko sreče, gospodična inštruktorica.“ so zapele srebrno in vedro črne stopnice brez preprog...

Vzljubila sem te črne stopnice. Poznajo me in čutijo z menoj. Vsak dan hodim po njih, vsak dan ista pot. A vsak dan doživljam z njimi pesem, polno zdravja in veselja sredi mesta, sredi megle...

SLUTNJA

V zavodu je bilo.

Gojenke so sedele pri učni uri in se zatapljale v knjige, ki so ležale vse križem po klopeh. Vse je bilo tiho, le peresa so škrtala po trdem papirju in sestrični čevlji so čudno škripali. Hodila je iz kota v kot in spet iz kota v kot in molila rožni venec, ki ji je visel na jermenastem pasu. Pa kako so bile obdrgnjene debele jagode rožnega venca! Saj je že neštetokrat drsala po njih s tankimi prsti. Pobožna je bila.

Čez čas je odprla debelo, rdeče obrezano knjigo, pokleknila pred razpelo, ki je viselo nad pultom, in molila . . .

Kazalec na veliki stenski uri se je počasi pomikal proti sedmi. Marsikatera gojenka se je skrivaj ozrla nanj in kar pričakati ni mogla tiste uboge večerjice ob sedmih . . .

Nenadoma se odpro vrata. V sobo stopi sestra Martina in zakliče — kot vselej —: „Darja Pavčnik, na porto!“

Tam na koncu klopi pri omari se je zganila visoka postava. Črne oči so vprašujoče zastremele in nekaj čisto tenkega se je zarezalo ob njih. Ostra slutnja ji je zbodla srce. Leno je vstala, pospravila knjige in jih obotavlja nesla v omaro. Stopila je k sestri, jo prosila za dovoljenje in odšla nato po prstih iz učilnice.

Vrata so se zaprla in gojenke so se nemoteno spet zatopile v učenje . . .

*

Oprezno je stopala po temnih vijugastih hodnikih. Saj je bila drugače pogumna, toda danes jo je tako nekam strah.

„Bog ve, kdo me je prišel obiskovat? Ali je mogoče ma . . .?“ Besede so ji zamrle na ustnicah. V duši ji je vstala nejasna podoba prijateljice Metke. Pred leti so tudi njo poklicali na porto ravno obsorej. Vesela je šla iz učilnice in čebljala, da bo prinesla vsaki „odpustek“, če ji bo kdo prinesel kaj za pod zob.

Nazaj je prijokala tako milo, da bi se smilila kamnu na cesti . . .

Umrta ji je mati. — — —

„O, Bog, ne dopusti, da bi se moglo kaj takega zgoditi!“ je vzkliknila. Gluho je odjeknil njen vzlik po zamolklem hodniku. Prišla je do kapele. Večna lučka je tako vabljivo rdela pred oltarjem, da se ni mogla premagati, da ne bi stopila le za hip notri.

„Saj bom takoj prišla ven; kdor je prišel, bo že malo potrpel, saj je potrpljenje božja mast.“

Pokleknila je pred Lurško Marijo in goreče molila. Utrujenost je občutila v nogah . . .

Sobota je bila in sestra Kamila je pridno snažila klopi in krasila oltar z dehtečim cvetjem, kajti jutri je praznik sv. Jožefa. Nič kaj lepo je ne bi pogledal, ko bi pokleknila pred njegov oltar, — kjer bi pajek predel mreže. „Ljuba Mamka božja, pomagaj mi! Glej sedajle moram iti na porto. Ne grem rada, ker imam tako težko slutnjo v srcu. Zdi se mi, da se ne bo srečno iztekel ta dan, katerega sem tako lepo začela.“

Tlesk!

Sestri Kamili je padla z rok lepa, bela vaza in se razbila. Zalostno so ležali kosci stekla pred prestrašeno nuno.

Darja se je zbudila iz molitve, pomagala pobirati čepinje, nato se pobožno pokropila z mrzlo vodo in nadaljevala pot na porto.

Ojej! Še nikdar se ji ni zdela tako težka kot danes!

*

Čisto drobna je stala neka ženska pri velikem, do stropa segajočem križu, obdanem s palmami.

Darja je hlastno stopila k njej in jo objela. „Teta! Kako to, da si prišla?“

„Darja, saj veš, da mi je dolgčas po tebi! In — nekaj — nekaj ti moram povedati.“

„Hitro, hitro, z besedo na dan! Ah, kako sem nestrpna! Veš, teta, tako mi je hudo in tesno pri srcu, da še sama ne vem, kaj mi je.“ Solze so ji zalile lepe oči, ki so se proseče uprle v teto.

„Darja, dovolj si stara, da ti povem. Kakor si opazila doma, je šlo pri hiši vse narobe. Kako more zdržati sama ženska toliko dela in letanja, kot ga je pri vas? In zato si je mama poiskala drugo, močno pomoč — drugič se je poročila. — Ne jokaj! Očim je dober. Sama sem se prepričala. Skrbel bo zate in za vse otroke, da bosta mogla iti študirat tudi Ivan in Mimica. Saj druge bo itak treba vtekniti v kakšno obrt, ko dorastejo.“

Lahna omotica ji je zameglila vse črte, tla ni vedela, kdaj se je teta poslovila. Zdela se ji je, da plava v neskončnosti. Hotelo jo je zadušiti in želela si je zraka.

Znašla se je v jedilnici. Sama ni vedela kdaj. Nič ni čutila m. Felicite, ki jo je zalotila jokajočo v kotu temnega hodnika in jo privedla k večerji.

Po kratki molitvi so zaropotali stoli, zažvenketale so žlice in kozarci.

Silentium — kajti bil je večer pred praznikom.

M. Felicita je sedela na vzvišenem prostoru in čitala iz knjige. Stara očala so ji čepela na nosu in s suhimi, starikavami prsti je nervozno obračala rumene liste.

Darji se je zdela vse kot v sanjah. Smešna se ji je zdela nuna tam na prestolu in če je pogledala spokojne obraze svojih sogojenk, bi se skrivaj najrajši blazno nasmejala. Povečerjale so. Beli krožniki so stali naloženi v visokih skladnicah zadaj na mizi in tu pa tam je gledala iz katerega še jed, ki je ni marala kaka izbirčnica, vajena doma boljšega.

Darja ni mogla jesti. Tudi ni bila tako pretkana, da bi skrila jed pred m. Felicito, ki se je nenadoma pojavila pred njo. „Zakaj ne ješ? Ali ni škoda, da puščaš tako dobro jed? Kaj si pa doma jedla? Hm, kakšen nezabeljen krompir, kaj ne?“

Darjo je zaskalelo. V vsej nesreči ji očita še revščino. O, Bog, zakaj je moralo tako priti?

Zvonec na dolnjem koncu mize je zapel k molitvi.

„Zahvalimo te, vsemogočni Bog...“

In čez nekaj hipov je bilo vse tiho in prazno, le dekleta so rožljale s krožniki med pomivanjem . . .

*

Gojenke so odšle k počitku. Darja ni mogla spati.

„Mamica“, je ihtela, „pa si rekla, da ne maraš nikogar drugega kot ateka, ki je umrl. Ali se še spomniš, kdaj si to rekla? Mogoče si pozabila, toda meni je tako hudo! Saj vem, da me očim ne bo maral!“ Sele proti jutru jo je objel spavec, ki pa ni mogel zabrisati sledov solz. M. Felicita je morala opaziti, da je doživela nekaj težkega. Po zajtrku ji je rekla: „Darja, pridi ob deseti v moj kabinet!...“

In šla je. Povedala ji je vse. M. Felicita se je skesala pikrih besedi, ki jih je bila po večerji spregovorila v jedilnici . . . Odslej ji je bila Darja posebno pri srcu. Smilila se ji je sirota — pastorka in marsikaj ji je spregledala . . .

„Samo enega naj vidim, da bo jedel kruh!“ je zabičal očim otrokom, ko je prišla Darja na počitnice in so prvič skupaj pozajtrkovali. Pogledala je mater in ko je odšel očim, je zaihtela. Z njo sta zaihtela tudi Ivan in Mimica, mali pa so samo začudeno gledali, ker trdih besedi niso razumeli . . .

KLIMPIADA

Muze, pomagajte zdaj, da bi slavo dostojno opeval

Klimescha Jana Matevža, ki naš je najboljši prijatelj.

Kaj nesrečna bi seksta storila brez dobre te duše!?

Vedno preganja jo jeza s Sallustom, z aoristi v Homerju! —

Rožnata zarja se je vzbudila in dan je napočil.

To bo polom, ker večina ne ve, kaj pravi Eulerjev stavek;

Gaja Sallusta ni nihče pogledal, še manj pa Homerja.

Hvala bogovom, saj Klimesch je prvi, profesor historije,

on, ki je vreden več kot sedem drugih profosov!

Vsakdo se spomni tega in teče z veseljem tja v šolo.

Vrata peklenska že so odprta, seksta se polni

hrabrih junakov: Florjanska dolina je prva na mestu.

Hektor, Heldentenor in mali Špiking, urednik,

z njim prihiti Trubadur, ki jok ima v vsakem rokavu;

Gams, operetni naš pevec, prikolne z Urbančkom in Crispom,

Šiškar prižvižga ter daje Galubčku častno besedo,

Janoš Batágelj in „etični dativ“ za njim pricapljata.

Soba se strese. „Potres!“ začno kričati junaki.

Toda stresel ni Zevs velike kodraste glave,

temveč soba se strese pod hojo „klobas liferanta“.

Stopali vsi so po vrsti v kraljestvo mogočnega Bajsa.

Zadnji med njimi prihitel šenklaški mežnar je v razred —

vlekel poprej je veliki zvon, zato je pač zadnji.

Zbor je popoln. Korydaiolos Hektor skoči na noge,

celemu zboru junakov brž reče krilate besede:

„Dragi kolege, junaški tovariši, vsi smo že skupaj!

Nočem razdirati praznih besed, ker upam, da spolni

vsakdo svojo dolžnost kot vedno med uro Matije.

Šiškar naj žvižga, Špiking mrmra, a Gams naj zapoje —

delajte vkljub policiji razredni veliko kravala!

Upam, da vzeli ste moje besede si k srcu z veseljem.“

Rekši vse to, je sedel na klop korydaialos Hektor.

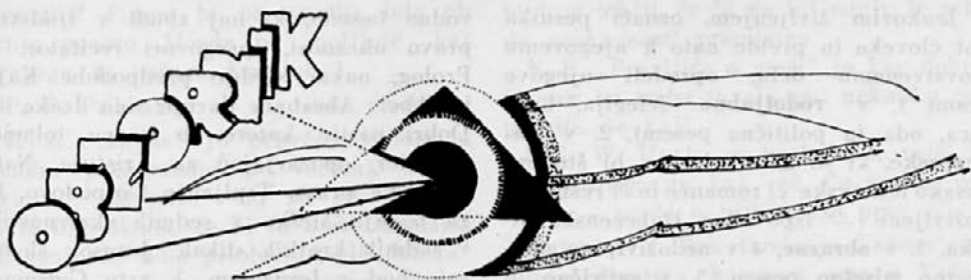

Zbrani junaki pozdravijo predlog s tuljenjem.
 Hitro gredo na svoje prostore pripravljat orožje:
 dva nategneta vrv, da z njo bi dražila Matevža,
 drugi pripravlja si iglo, da z njo bi med uro zabrenkal.
 Vsi hite z delom, enako prirodnim čebelam poleti,
 eden ukvarja se tu, drugod se mučijo drugi. —
 Zvonec zapoje: naznanja se s tem, da se ura pričinja,
 mesto na svoje prostore se vse zakadi skozi vrata.
 „Wache heraus!“ prepozno je prišlo, vsi so že zunaj.
 Drug za drugim, kot goske na potu, odšli so v razrede
 poimenes láon, le njega ni, ki komaj ga čaka
 seksta, od vseh razredov najzadnja, kot pravi razrednik.
 Znano mi ni, zakaj si to slavo je pridobila. —
 Končno pa le se prikaže Matevža krasna postava.
 „Klimesch je tle!“ zadere se Šiškar. Nikdó ga ne sliši,
 torej je hrup, ko v vratih prikaže se Klimesch, največji.
 Revni trpin ne zmeni za to se, počasi korači
 proti katedru na visoki Olimp, kjer sede.
 Nihče ne zmeni se zanj, vsak tuli in žvižga in poje,
 kakor da bil bi govornik na kakem političnem shodu.
 „Bäte mer Roe!“ je končno zastokal Klempe Matija.
 Zdaj se oglasi „das Wort“, ki primus je classis, ter reče:
 „Fantje, saj je že tle! Kedaj ga vrag je prinesel?“
 Njemu pa reče nato tekun siloviti iz Šiške:
 „Saj sem kričal že prej, da Klemeš že gre po hodniku,
 pa me slišal ni nihče, kričali vsi ste kot norci!“
 „Hvala, dozdam še nismo bli norci!“ oglasi se Špiking.
 „Sä sänd der Kleinste und doch sänd der frechste von allen!
 Sätzen Sä säch, sonst präfe ich Sä sogleich die Geschächte!“
 Vendar hrup le noče pojenjati in Gams se zadere:
 „Tiho! Koj z nožam te bom! Brž zgub se m ta vn! Prokletto!“
 „Vosu neumne, kaj spet mi preklinjaš.“ se Mežnar oglasi.
 „Dajte no mir!“ oglasi se Težnost ter brž se usede.
 „Molči.“ odvrne mu Gams ter ves razjarjen zavpije:
 „Pojdi, Muhlača, klobas ter zraven krompirja z Gradišča
 prej se najest, potem pa zabavljaj, da človek ni več kot
 tisočev dvajset na svetu!“ To rekši, pod klop se prebrne:
 ročno spodbil mu noge je v naglici Janoš Batágelj.
 „Sätzen sä säch!“ zamahne trpin z višave katedra,
 zbor junakov pa sede z velikim ropotom in hruščem.
 Brž nato ko hudournik, ki po nevihti naraste,
 cela množica, na čelu ji Hektor stopica, zažene
 iz klopi se, z robci opremljena, tožit potrta
 njemu, vladarju katedra visokega, vse bolečine.
 Hektor se prvi oglasi ter reče krilate besede:
 „Bitte, entschuldigen Sie, ich konnte die Lection nicht erlernenn.“
 „Was Sä mär sagen, mein taienster Fraind? Was fehlte denn Ihnen?
 Hatten Sä Zahnweh oder gar Bauchweh? Schrecklich ist beides!“
 „Nein, Herr Professor, ich hatte nur Kopfweh!“ zajamral je Hektor.
 „Es ist schon got, jetz gehens hinein.“ prikima Matevžek.

Čudo! Takoj je Hektor bil zdrav in v klop jo pobrisal.
Drug za drugim so zdaj se vrstili slavni junaki,
tega bolet je zob, po trebuhu je drugega vilo,
toda vse je ozdravil glavar za visokim katedrom,
vse opravičil je rad in milostno dal dovoljenje,
da smejo ven, in šli so potepat se po hodnikih...
Čujte, junaki, kaj zdaj se zgodilo v nesrečni je seksti!
Gams prileze, medtem ko drugi so šli pred kateder,
izpod svoje klopi in brž na Muhlača se vrže.
Mislil je pevec, da on izpodbil ga je bil prej iz jeze,
ker ga je zval pred uro za šalo udmatskim kraljem.
Kakor se lev na lovca z ostrimi kremplji zažene
s strašnim tuljenjem, podobnim grmenju Zevsu vladarja,
skočil enako razdražen je Gams v junaka Muhlača.
Pasjo verigo iz žepa potegne in strašno pogleda,
blisku enako veriga prereže smrdljivo ozračje,
kmalu zadela bi v glavo Muhlača, a Janoš Batágelj
k sreči namero je Gamsovo v pravem še času opazil,
hitro zagrabi za svetlo verigo in mu jo izpuli.
Divje zatuli junak kot tropa volkov na gori,
jezik visi jim iz gobca, podeč se okoli za plenom,
ko pa napolnijo hlastno svoje velike želodce,
iščejo v gori studenca, da žejo bi si pogasili,
večkrat seveda zaman. Tako se zgodilo je Gamsu,
kajti iskal junak je zaman, da bi se osvetil.
Janoša sunil bi rad, ki s kruto je roko preprečil
njega namero ter rešil Muhlača preteče verige.
Klimesch Janez Matevž, vladar za visokim katedrom,
velik krik je zagnal, videč pretečo nevarnost.
Bal se je revež, da ne bi nastal pretep med junaki.
„Gäbn sä Roe, sonst trag ich sä ein!“ zagrozil je ljuto.
Gams pa junak pobesil je glavo ter molčal previdno.
V srcu buči mu vihar in grozno jezo v njem kuha,
ker ima velik rešpekt pred knjigo zločesto v katedru.
Hvala bogovom, zdaj razred sedi, a vsakdo junakov
treše se zdaj kot čolnič na vodi, ki meče valovje
v strme ga skale. Vsakdo se boji, da njega izbral bo
Klimesch Matija kot žrtev nesrečno ter gnal ga pred karto.
Kakor se žito na polju, če burja okoli razgraja,
sonce svetlo zakrije oblak, nevihta se bliža,
k tlom pripogiba, tako so junaki v strahu, da ne bi
videl profos jih izza katedra, brambe iskali –
vsak se za hrbet drugega skril je — koliko moči... ¹⁾

(Dalje.)

¹⁾ Mentor priobčuje to „pesem“ kot prinos k zgodovini dijaškega življenja na naših gimnazijah. „Dejanje“ se razvija na klasični gimnaziji v Ljubljani, menda v šolskem letu 1898-99, ko je bil razrednik VI.b prof. Lederhas, zemljepis in zgodovino pa je učil J. M. Klimesch. Tekst „Dejanje“ šestošolce prosim, da bi uredništvu sporočili, kdo je šifrirani avtor R. in še podatke in komentar k razrednim imenom junakov, ki nastopajo v „epu“.

NOVE KNJIGE

Knjige Družbe sv. Mohorja. Poleg rednega letnega daru izdaja Družba že nekaj let sem še knjige za doplačilo. Kakor pri rednih, tako skrbi tudi pri izrednih, da ustreže udom oziroma naročnikom s koristnimi, poljudno znanstvenimi deli in z leposlovjem. Prva letošnja izredna knjiga je namenjena ljudskemu zdravju, in sicer negi zob („Naši zobje“, str. 126); spisala sta jo dr. Fr. Logar in dr. A. Slivnik. Druga je posvečena našemu gospodarstvu: iz „Našega gozda“ (str. 126), ki ga je spisal znani strokovnjak inž. Mirko Sušteršič, se bo naučil kmetovalec, ki mu je za napredek, umnega gospodarjenja v gozdni panogi. S tretjo knjigo „Pravljice za lahkomišljene ljudi“ (Str. 204) je Janez Rožencvet razveselil v prvi vrsti mladino. Povezal ji je to pot dvajset pravljicnih cvetov v lep šopek. Kakor že v „Pravljicah“ in „Letečih copatah“, je Rožencvet tudi v tej zbirki obdelal večinoma stare motive, a po svoje. V klenem, lepem jeziku skuša dati vsem zgodbam naše domače obeležje s povdarkom sodobnih vprašanj, kar včasih pravo pravljličnost moti. Zbirki je napisal Fr. Bevk Uvodno besedo, ki jo bo vsak s pridom prebral in mogel potem vse laže slediti pravljličarju. — Četrta knjiga je sodobni roman „Sin dveh očetov“ (Str. 268), ki ga je spisala Helena Haluschka in sta ga prevedla Blaž Pognič in Jože Pogačnik. Junak romana je

dijak Volbenk Wide, ki mu je oče padel v vojni in ga vzgaja očim, pobornik za nov družabni red, ki naj sloni le na naravnem razumu in osebni svobodi. Mati se je prilagodila nazorom drugega moža in umevno je, da živi tudi sin Volbenk „sodobno“, a se končno ob srečanju s katoliško usmerjenimi skupinami in posamezniki prebora do spoznanja osrečuje resnice, do Boga, ki mu obljubi: „Jaz in moja hiša bomo služili Večnemu!“ Prav je, da smo dobili to delo, ki ga dijakom prav toplo priporočamo. — Peta knjiga je „Mlada njiva“, (Str. 94), s katero je Mirko Kunčič, ki od nedelje do nedelje kramlja kot Kotičkov striček z najmlajšimi, razveselil z drobnimi pesmimi vse otroke. V zbirki imajo pesmi za najrazličnejše prilike, med njimi mnogo takih, katere že poznajo iz šole, kjer so se jih učili deklamirati ali so jih celo peli. Kunčič se res zna vživeti v otroško dušo in najde vedno tudi pravi način, kako je treba otroku govoriti in mu peti. Knjigo sta lepo ilustrirala Maksim Sedej in O. Gaspari. Dijaki, ali ste že obogatili svojo knjižnico s temi tremi leposlovnimi novostmi?

Simon Jenko: Izbrano delo. 1855—1955. Priredil dr. Ivan Pregelj. Natisnila Mohorjeva tiskarna v Celju. 1955. Str. 120. Cena broš. Din 9.—, vez. Din 18.—. V 7. zvezku „Cvetja“ imamo sedaj izbor iz Jenka, ki ga je podal Pregelj, avtor „Simona iz Praš“. V Uvodu nas seznanj

z Jenkovim življenjem, označi pesnika kot človeka in preide nato k njegovemu slovstvenemu delu, opredeli njegove pesmi 1. v **rodoljubne** (elegija, budnica, oda in politična pesem), 2. v **ljubezenske**, ki so a) mladostne, b) študentsko fantovske c) romance in č) resnično doživljene — izpovedna ljubezenska lirika, 3. v **obrazne**, 4. v **nedoživljeno mladostno miselno pesem**, 5. v **satirično** in 6. v **epično**. Nato se pomudi še ob Jenkovi prozi, ugotavljajoč ob „Spominih“, da je ta povest početek našega prvega poetičnega realizma, kar poudari tudi ob „Tilki“ in „Jeperškem učitelju“, ki mu je priča, da je imel Jenko pripovedni dar in da je bil med Vajevci tudi najdarovitejši pripovednik ter da je s svojim izrazitim čutom za realnost predmeta in osredja, s svojim analitično snujočim umom — predhodnik pravega realizma in domačnosti smeri. V zaključnem odstavku analizira kratko, a dovolj izčrpno Jenkov jezik in slog, nakar navede uporabljeno slovstvo. Prireditelj je izbral 47 pesmi, ki jih je po vsebini razdelil v šest oddelkov, in sicer v Budnice in rodoljubne, Ljubezenske, V podobi in primeri, Bolečine in boji, Zalice in šalice ter končno še v lirično epične. Prozo zastopa „Jeperški učitelj“. Izboru sledijo še dobre opombe in vprašanja in naloge, ob katerih naj pokaže dijak svoje znanje.

Ksaver Meško: Pasijon. Velikonočni misterij v sedmih skrivnostih in s tremi predpodobami. Spisal — —. 1936. Založila Družba sv. Mohorja v Celju. Natisnila Mohorjeva tiskarna v Celju. Str. 68. Izza prvih predstav pasijona na Ljudskem odru v Ljubljani, kjer so dajali Finžgarjevo prireditev, se je po vojni močno priljubilo vprizarjanje Krisusovega trpljenja. Doživeli smo novo izdajo loškega Pasijona, Gregorinovo „V času obiskanja“ in zdaj še Meškov velikonočni misterij. Meško je skušal s svojo prireditvijo ustreči zlasti manjšim odrom. U-

vodno besedo, ki naj zbudi v ljudstvu pravo ubranost, spregovori recitator — Prolog, nakar sledijo predpodobe Kaja in Abel, Abraham daruje sina Izaka in Dobri pastir, katere ob koncu tolmači recitator, opozarjajoč na Kristusa. Nato se začne pravo Trpljenje Gospodovo, ki ga podaja Meško v sedmih skrivnostih, v sedmih kratkih slikah: Jezusov slovesni vhod v Jeruzalem, V vrtu Getsemani, Peter zataji Jezusa, Juda, Jezus pred Pilatom, Križev pot in na Kalvariji, nakar nastopi zopet recitator. Kljub tolikim obdelavam se je Meško vendar le še svojstveno poglobil v Trpljenje in lepo zajel in podal momente, ki morejo dramatično učinkovati. Podeželski odri bodo gotovo radi segli po tem delu.

P O M E N K I

Jánošna. „Slutnjo“, ki kaže lep napredek in sodim ob njej, da boste še mnogo boljšega napisali, priobčim. Izmed pesmi pa bom tudi katero zbral. Prozo pišite drugič samo na eno stran!

Slavko Kastilski. Motiv „Smrtne pesmi“ je prav lep, a ga niste prav zajeli. Dovolj bi bilo, če bi z vso čustvenostjo podali ono podiranje v gozdu in vse to aplicirali na fanta delavca in njegovo usodo, ki naj bi bila podobna onim mladim v gnezdu . . . Ali se Vam ne zdi, da bi bilo tako vse bolj strnjeno in učinkovito?

„Slovo od mladosti“ je šibkejše, vsebinsko skoraj nemogoče. Orisi se Vam pa prav lepo posrečijo. Oglasite se še kaj!

Srečko. V „Vstajenju“ ste dali izraza svojemu slovanskemu čustvovanju, kar je lepo in prav, samo oblika je šibka. „Jutro“ je že boljše, a vendar še ne tako, da bi mogel priobčiti. Pogumno naprej, sčasoma bo že kaj!

France. Vaša črtica „Ob materini smrti“ je dobro pisana, a umeli boste, da je ne morem priobčiti, ker bi oni odstavek o obletnici plebiscita nemara povzročil še kake neprijetnosti. Da bi ga

izpustili? Potem bi pa zgodba bila ob svojo poanto. Morda pa pošljete kaj drugega iz našega Korotana?

P. P. Prihranim in o priliki priobčim.

Z. Z. „Doma“ je pristrčno pisano, a vendar preneznatno po vsebini, da bi priobčil. „Mojstra“ sta pa res junaka in bi bilo škoda, če bi ju naši naročniki ne spoznali. Bom priobčil. Tudi „Micka“ je srčkano pisana, samo pravega konca nima. Malo veselja bi ji že lahko privočili — ali ne? „Ljudje“ so pretrdi. Če se osebno zglasite, se podrobneje pomenu.

B. P. Z zanimanjem sem Vas spremljal po „Stopnicah“ in mislim, da Vas bodo prav tako drugi, ko jih bodo brali v listu. Upam, da se boste še večkrat oglasili.

F. P. Vaše pesmi kažejo dobro voljo, a so za sedaj šele prvi poskusi. Bo treba že še nekaj let, preden boste obvladali vse, kar je potrebno za dobro pesem. Sicer se pa le oglašajte, povem Vam sproti, koliko ste napredovali od pošiljke do pošiljke.

M. „V jutru“ ste pesniško začustvovali, vendar pogrešam v njem še prave ubranosti. Morda jo kaj opilim in bi potem prišla na vrsto. „Pismo“ je pa prazna igrača.

E. K. V ciklu „Večerna pota“ se motivno in v rimah tako ponavljate, da ga v celoti ne bom mogel priobčiti. To ali ono morda iztrgam in priobčim.

P. Gaber. Sonet se Vam je oblikovno posrečil, a vsebinsko je tako prisiljen, da ni čudno, ako Vas je ob njem zapustil tudi čut za izbran jezik. V „Zgubljeni mladosti“ ste spet igriivo prozni in

bi jo priobčil, če bi ne bil motiv že tako do neokusnosti premlaten.

V. F. „Pravljica o sreči“ je kar dobra, čeprav bo treba to ali ono nekoliko popraviti. Še kaj!

Sell. W. Hvala za poslano, a rajši bi kaj krajšega in kaj več. Če imate, pošljite — pride o priliki vse prav.

Antonius T. Res, škoda je Vašega prijatelja Henrika, katerega sem v Vašem spisu občudoval in bi ga rad pokazal našemu dijaštvu za vzor pridnosti in kot praktičnega Slovana, ki se je naučil vseh severnih slovanskih jezikov in zasledoval njihovo književnost. Blag mu spomin! Kar ni mogel on doseči s svojim znanjem — prebiral je poleg slovanskih del tudi vse antične klasike in klasike vseh novodobnih evropskih književnosti! — boste morda Vi, ako se boste ravnali po njegovem zgledu. V tem Vašem spominu, ki ste ga kot pravite, pisali brez priprave, „ex abrupto“, je uvod takoromantično sentimentalen, da bi ga brez škode lahko opustili in ga nadomestili s kratkim stavkom, preko katerega bi prišli k orisu prijateljevega življenja. Saj ste že brali kako vzorno biografijo in veste, kako je treba take stvari pisati. Ona ekskurzija v poljsko literaturo bistveno v tej širini ni prav nič na mestu, ker ob njej pozabite, da pišete o prijatelju. Ker bi le rad o priliki rajnega Henrika predstavil v Mentorju, skušajte napisati strujen življenjepisa in poskrbite tudi za sliko. Če bi ne bilo mogoče za letošnji letnik, bo tudi prihodnje leto še vedno čas. — Kar se tiče prevodov, le pošljite, ako imate res kaj dobrega in primerneza za dijaški list, sicer pa bi rajši originalne prispevke.

Naročniki, leto se nagiba h koncu! Čas je, da čimprej poravnate naročnino! Ne odlašajte več!

ZANKE IN UGANKE

1. 8 pregovorov.

(Castor & Pollux.)

Več glav več ve.
Vsak cigan svojega konja hvali.
Brez potu ni medu.
Kar mačka rodi, miši lovi.
Resnica v oči bode.
Stara navada železna srajca.
Danes meni — jutri tebi.
..... ?

5. Pregovor.

(Klant, K—j.)

456 — 12 — 58579!

Ključ: 125 = ovira; 4567 = kar si vsak
želi; 6589 = slanina.

5. Zveržena.

(Castor & Pollux.)

Budims — sireka — arj — jerinima —
atras — setra — azib — bokos — selitj.

2. Uganka.

(Butara.)

1. Kaj je sredi masti?
2. Kakšna je glava vsakega Turka?
3. Kje je središče kroga?
4. Ali veš za začetek dneva?
5. Ali ti je že znan konec noči?
6. Kje je izvir Neretve?
7. Kaj dobi, kdor reši pravilno?

4. STEVILNICA.

(VIII. — št. 11, Št. Vid.)

7, —9,15,10,2 —1,15, —3,4,5,4,
—15,15,5,12,6,15,7, —12,5, —11,8,14!

Ključ: 1,2,3,4,5,6,7,8 = hrabrost; 9,10 = kratica,
tekoč. mere, 11,12,15 = tihota, 14,15 = veznik.

6. Posetnica.

(Butara.)

N. LOSAR

VIČ

Kaj je ta gospod?

REŠITEV ZANK IN UGANK.

Iz literature: 1. Pregelj, 2. Govekar, 3. Cvetnik, 4. prozaik, 5. elegija, 6. Odi-seja, 7. kritika: **Poezija.**

Prav so rešili: Hočevar Anica, šestošolka v Ljubljani, Šmitek Janez, osmošolec, Kranj, Stanko Kapš, Ljubljana, Jug Franjo, Studenci pri Mariboru, Ivo Lipar, IV. razred Št. Vid, Franjo Kern, Kokrica pri Kranju, Čekuta Vilko, Ljubljana, Zorman Zmago, sedmošolec, Ljubljana, Metod Ahačič, Stane Suhađolnik in Dušan Pleničar; petošolci v Št. Vidu, Jože Čopar in Jožko Brejč, Zavod sv. Stanislava, Št. Vid nad Ljubljano.

Izžreban je bil **Zorman Zmago**, sedmošolec v Ljubljani, ki dobi Horacijevo Pismo o pesništvu.

Nagrada za prihodnje žrebanje pravilnih rešitev do 25. marca: **Simon Jenko**, Izbrano delo.

Novo, upravo izašlo!

Djačka enciklopedija,
Srednjoškolski repetitorij
i Kalendar za školsku
godinu 1935-1936.

na 380 strana sa 8300 podataka iz svih naučnih i praktičnih disciplina. Repetitorij cjelokupnog znanja u džepnom formatu. Sestavio ga prof. A. Marsić.

Meko vezan u cijelo platno sa zlatnim naslovom cijena Din 20.-

Dobije se u svakoj boljoj knjižari ili izravno kod nakladne Knjižare St. Kugli, Zagreb, Ilica 30.

Salje se pouzecem ili uz unapred poslani novac franko.

Pred nakupom

domaćih ali inozemskih knjig, revij, muzikalij itd. obrnite se na

Jugoslavansko
knjigarno

r. z. z. o.

Ljubljana
Predškofljo

Ima stalno bogat sortiment slovenskih in tujejezičnih lepo-lovnih ter znanstvenih knjig ● zbirko žepnih slovarjev in učbenikov ● šolske knjige ● **Naročniki** knjižnih zbirk (Leposlovne - Ljudske knjižnice ● Zbirke domačih pisateljev in Kosmosa) uživajo pri nakupu knjig domače zaloge ● **25% popust** (izvzemši šolskih)

Zahtevajte brezplačno cenike lastne založbe in knjižnih zbirk

NOVA ZALOŽBA
V LJUBLJANI
Kongresni trg št. 19.

SOLSKE POTREBŠCINE za vse šole, učila, zvezki, barve, risalno in tehnično orodje, nalivna peresa,

KNJIGE: šolske, leposlovne in znanstvene. Tuja literatura v vseh jezikih. Cankarjevi in Finžgarjevi zbrani spisi.

PO ZELO NIZKI CENI odlični prevodi iz klasične literature za šolsko čtivo. Kot pomožna knjiga dr. Jak. Kelemina: Literarna veda.

LJUDSKA
POSJOJILNICA
V LJUBLJANI

registr. zadruga z neom. zavezo
Miklošičeva cesta 6

(v lastni palači)

obrestuje hranilne vloge po najugodnejši obrestni meri

NOVE VLOGE, vsak čas razpoložljive, obrestuje po 3%

? ALI POZNATE SLOVENSKO ZAVAROVALSTVO ?

Zadnja desetletja prejšnjega stoletja so v slovenski gospodarski zgodovini zelo važna. V konsumnih družtvih in blagovnih ter kreditnih zadrugah je našel slovenski človek rešitev iz spon tujih kapitalistov in se osamosvojil.

V enem dolgo časa ni mogel stopiti na lastne noge — v zavarovalstvu. Naši ljudje so bili v tej važni gospodarski panogi često prepuščeni na milo voljo tujcev, ki so iz nesreče našega človeka kovali zlate kapitale.

Pa je šinila tudi tu rešitev v letu 1900 z ustanovitvijo samostojne slovenske zavarovalnice

Vzajemne zavarovalnice v Ljubljani

Tekom 35 let se je Vzajemna zavarovalnica v Ljubljani iz skromnih početkov razvila v mogočno gospodarsko podjetje, ki ima v elementarnem oddelku 21 milijonov, v življenjskem pa 29 milijonov kritnih sredstev. Letni premijski donos znaša v elementarnem oddelku približno 10 milijonov, v življenjskem pa nekaj nad 5 in pol milijona.

Za enkrat vodi Vzajemna zavarovalnica naslednje panoge:

- a) **ELEMENTARNI ODDELEK.** požarno zavarovanje, steklo, jamstvo, kasko, nezgode vlom in zvonove.
- b) **ŽIVLIENJSKI ODDELEK.** življenjsko in rentno zavarovanje v vseh kombinacijah, dalje v posebnem oddelku
- c) **KARITAS.** posmrtninsko zavarovanje.

Slovenski izobraženec mora poznati zgodovino in pomen slovenskih gospodarskih institucij, da ve prav svetovati in prav tolmačiti vsakemu slovenskemu gospodarju, ki se z zaupanjem obrne nanj za nasvet.